

Walitti Dhufeenya Keessatti Dogongora Barsiistonni gariin hojjatan-kutaa 2

Description

Kutaa darbe keessatti yommuu ijoolee barsiisan ykn guddisan dogongora barsiistonni ykn guddistoonni gariin hojjatan ilaalle jira. Dogongora sanniin itti fufuun haa ilaallu:

*Haala ilaalu dhiisuu

Barsiistooni gariin dargaggeessi haala tokko irra akka taâ€™uu barbaadu. Haala kam keessattu haala amaleefate kana akka dhiisu hin hayyamuuf.

Guyyoota keessaa guyyaa tokko yoo barfate, sababa itti barfateef osoo hin beekin ni adaba. Barataan sababa dhugaa isaa dhoksuu dandaâ€™a. Garuu barsiisaan qaruutee taâ€™ee karaa muxannootii fi haala nama isa bira jiruu baruun kana ni beeka. Namni haala hawaasummaa, nafsee, diinagdee, fayyummaa fi kanneen biroo qaba. Barsiistooni (guddistoonni) gariin kanniin keessaa tokkollee hin ilaalan.

*Garaagarummaa dhuunfaa ilaalu dhiisuu

Namarraa namatti sammuu fi qarummaan garagara. Akkuma kana, dandeettin waa uumuu nafsee keessatti dhokatee garagara. Namni hunduu dandeetti isaa irratti hundaaâ€™e waa hojjachuu jalqaba. Akkuma imamu Malik jedhe hundi keenya waan gaarii (kheeyri) irra jirra. Asitti eybiin barsiistooni ykn guddistoota garii ifa taâ€™a yommuu namni tokkollee osoo duubatti hin hafin barattoonni ykn ijooleen hundi sadarkaa wal qixaa irra akka taâ€™an isaan irraa barbaadan. Kuni wanta hin dandaâ€™amneedha.

Fakkeenyota:

Asitti nama beekumsa barachuu jalqabuutu jira. Garuu akka fakkeenyatti dhimmoota hawaasummaa ilaachisee homaayyu hubachuu hin dandaâ€™u. Wanti ulfaataan dhimmoota kanatti isa dirqiisisuudha.

Garuu kana jechuun namni fiildi tokkorraa malee jalqabu hin qabu jechuu miti. Kana irra, namni hanga dandeetti isatiin dhimmoota hundaa ykn baayâ€™ee isaanii jalqabuuf carraaqu qaba. Rasuulli (SAW) ummata kan qajeelchu, loltuu kan hoogganuu ture. Maatii isaa waliin jiraachu keessatti fakkeenyaa olâ€™aanaa ture. namoota hunda caalaa amala gaarii qaba. Amalooni gaaggaaariin biroo hundi isa keessatti argamu.

Dubbisaan kabajamaan namni karaa beekumsaa hordofe obboleeyyan isaa tajaajiluu dhiisuu fi isaan irratti of tuulu qaba jechuun akka hin yaanne. Barsiisaan ykn guddisaan yommuu mucaan kuni gama hojji kanaan milkaaâ€™uu akka hin dandeenyee fi wanta dandaâ€™u erga hojjatee booda hojjachuu yoo dadhabe, wanta inni hin dandeenyee isarratti feâ€™uu hin qabu. **â€œRabbiin nafsee takka dandeetti ishiitiin ala hin dirqisiisu.â€** (Suuratu Al-Baqarah 2:286)

Dargaggeessi gariin Qurâ€™aana haffazuu fi waa qorachuu kan hin dandeenye taâ€™uu dandaâ€™a. Garuu obboleeyyan isaa tajaajiluu irratti dandeetti fi fedhii guddaa qaba. Kanarraa of hin qabu, hin

hifatus. Wanti guddisaa ykn barsiisaa irra jiru kanarratti isa jajjabeessuu fi gama gaarii kana akka saammatu isa taasisuudha. Nan yaadadha, dargaggeessi tokko suuraalee (boqonnaalee) Qurâ€™aanaa akka haffazuu yeroo baayâ€™eef isa waliin carraaqe. Mataa kiyyaan isa hordofe. Garuu inni wanta dandaâ€™u gochuu waliin haffazuu hin dandeenye. Haa taâ€™uu malee, osoo dargaaggeessa kana obboleeyyan isaa akka tajaajiluuf siâ€™a kudhan Riyad irraa gara Makkaa akka deemu gaafatte, kana hin didu, hin hifatus.

Asitti namoonni akka wal caalaan nan mirkaneessa. Namni hunduu fiildi hunda irratti hojjachuu waan hin dandeenyedha. Nama beekumsa barachuu hin dandeenye garuu obboleeyyan isaa kaddamu (tajaajiluuf) fedhii qabuu dammaqiinsi isaa kuni hin dhoowwamu. Akkasumas, nama obboleeyyan isaa kaddamu hin jallanne garuu saalihota waliin deemu fi isaan waliin taaâ€™uu jaallatu, dammaqiinsi isaa kuni hin dhoowwamu. Dandeettin gaariin nama kamiyyuu bira jiruu dhoowwamu hin qabu. Hawaasa Ergamaa Rabbii (SAW) keessa fakkeenya gaariitu nuuf jira. Hawaasa kana keessa kennaan nama hundaaf kennamee fi haalli isaanii baayâ€™ee fi garagara. Kuni buâ€™uura qajeelfamaa guddaa taâ€™eedha. suni qaadi (abbaa murtii) haqaan hojjatuudha, kuni immoo walaleessaa cimaadha. Kan biraas immoo nama dubbii siritti beekudha. Kan biraas obboleeyyan isaatiif nama qalbiin qulqulluu taâ€™eedha. kan biraas nama hayaaâ€™a (qaanii) qabuudha. Kan biraas amala biroo qabaâ€™.

*Addaan Baasu Dhiisuu

Guddistoonni ykn barsiistoonni gariin dhaadannoo haqummaa fi wal-qixxummaa olkaasu. Kanaafu, isaan biratti namni hundi isaatu akka ilkaan filaa wal qixa taâ€™uu qabu jechuun yaadu. Namni haffazu akka hin haffazneeti, namni hojjatu akka hin hojjanneeti, namni beekumsa barbaadu akka nama beekumsa hin barbaanneti. Akkuma kana namoota biroos wal qixxeessuf yaalu.

Kuni shakkii tokko malee fudhatama kan hin qabneedha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa addaan baasuu fi nama hundaafu haqa isaa kennuu murteesesse jira:

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ

أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَارِ

â€œSila isaan amananii fi toltaa hojjatan akka warra dachii keessatti balleessaa dalaganii ni goonaa? Warra Rabbiin sodaatanis akka warra yakkamtoota ni goonaa?â€ Suuratu Saad 38:28

Kuni gonkumaa hin dandaâ€™amu. Namni dandeetti addaa qabu dandeetti isaatiif galateefatamu fi hiriyyoota isaa fuunduratti adda baafamu qaba. Akkasumas, kunuunsa fi xiyyefannoon dabalataa isaa godhamu qaba. Kunis dorgommiif isa kakaasuu fi laphee dargaggoota keessatti gootummaa facaasuuuf gargaara. Kuni Ergamaa Rabbiiti (SAW) namoota biroo caalaa Abu Bakr Siddiiqi fi Umarin ofitti dhiyeessa. Umaris namoota biroo caalaa namoota Qurâ€™aanaa qaraâ€™an ofitti dhiyeessa, isaan waliin umriin xiqlaachu waliin Ibn Abbaasin ofitti dhiyeessa. Osoo fakkeenya dhiyesse dubbiin ni dheerata.

Kanaaf, jabeesse nan jedha: addaan baasu dhiisuun hawwii dargaggoota ajjeesu fi hanga iimaanni isaan keessatti uumamuutti sadarkaa tokko qofa irra akka dhaabbatan isaan taasisu dandaâ€™a. Ergasii san booda duubatti deebiâ€™uun argamu dandaâ€™a. Rabbiin kan gargaarsa irraa barbaadaniidha.

Asitti kaasu barbaada, obboleeyyan kiyya kan sadarkaa qaban waliin mata-duree kana ilaachisee nan falmaa ture. Dargaggoota dandeettii olâ€™aanaa qabaniif wanta hiriyyoonni isaanii biroo fudhatan caalaa barnoota xiqqoo jabaataa taâ€™e kennamuufi akka qabutti ani ilaalaan ture. Akkana jedhe: namni Qurâ€™aana haffazee fi dubbisuu (qaraati) fi tajwiida isaa bareechise, seera nuun saakinaa beekun isa hin barbaachisu. Garuu obboleeyyan kiyya sunniin, wanta barataan yuniversitiii fudhatu baratan qophaaâ€™innaa fudhachuu akka qabuu mormuu itti fufan.

Dhimma kana ilaachisee isaan waliin falmiin gogaan kuni itti fufe. Barataa beekumsaa sadarkaa qabus nan falme. Hubannoo kana akka addaatti ilaale. Inumaa barataan tokko dargagootaaf barnoota fi beekumsaa gochuuf hubannoo kana akka isaaf kenu na gaafate.

Addaan baasu dhiisun hawwii dargaggoota meeqa ajjeese, daangaa murtaaâ€™a irra akka dhaabbatan isaan taasise. Faallaa kanaa, gamaa kanaan daangaa darbuun jiraachu hin qabu. Nama beekumsaan adda taâ€™e malee nama biraadbaa hin qabu. Nama wanta biraatiin adda taâ€™e kan akka obboleeyyan tajaajiluu, wal dorgommii, waa barbaadu fi kanneen biroo keessatti adda baasu hin qabu.

***Guddistoonni gariin fiixee olâ€™aanaa irra akka gahee fi marsaa qeeqummaa bira akka darbeetti amanuu-namni** isaa gadi jiruu isa qeequ akka hin dandeenyetti amana. Osoo namni inni tooâ€™atu dogongora isaa itti himee, dallansuun mataa isaa irraa danfa. Inumaa sababa namni kuni isa qeeqee fi falmeen isa ariâ€™uu dandaâ€™a. Miskiini kuni hin beeknee sila, sahaabonni dhimmoota gariif Nabiyyii (SAW) ibsa gaafatu. Yoo wahyii taâ€™e, fudhatanii calâ€™isu. Garuu yaada dhuunfaa yoo taâ€™e, ilaalcha biraadbaa dhiyeessu. Ilaalcha meeqa Ergamaan Rabbii (SAW) fedhii sahaabota isaa shariâ€™aa hin faallessineef jijjiranii. Akkuma bakka qubanna guyyaa Badri. Oomisha Madiinaa irraa yahuudotaaf kenuu dhiisu. Mushrikoota qunnamuuf gara Uhud bahuu fi kanneen biroo.

Garuu guddistoonni ykn barsiistoonni gariin nama isaan qeeqe amala abbaa irree itti agarsiisu.

Gabaabumatti, wantoonni armaan olii dhimmoota garii guddistoonni itti kufaniidha. Kunis dargagoonni dirree daâ€™awaa keessaa akka bahan taasisa. Dogongoroota armaan olii kanniin keessaa gariin sassalphoo sirreessun salphaa taâ€™aniidha. Namoonni dargaggoota guddisanii fi barsiisan wantoota kanniin akka hubatanii fi furmaata itti barbaadan nan abdadha.

Guduunfaa

Sababoota dargaggoonni erga Islaama qabatanii booda akka laaffisan ykn duubatti deebiâ€™an taasisan keessaa tokko dogongora barsiisaan ykn guddisaan hojjatuudha. Dogongoroota sanniin keessaa muraasni:

- â˜>Yommuu dargaggeessi dogongoru barsiisaan murtii adabbii dogongora taâ€™e kennuu
- â˜>Haala namootaa osoo hin ilaalin sirnaa fi qajeelfama kaaâ€™uu
- â˜>Adabbii keessatti namoota gurguddaa fi xixxiqqaaddaan baasu dhiisu
- â˜>Haala namaa ilaalu dhiisuu
- â˜>Garaagarummaa dhuunfaa ilaalu dhiisuu
- â˜>Guddistoonni gariin fiixee olâ€™aanaa irra akka gahee fi marsaa qeeqummaa bira akka darbeetti

amanuu

Madda:

Min Akhbaaril Muntakisiina maâ€™al asbaabi wal ilaaji-fuula 57-63

Date Created

December 30, 2020

Author

admin